

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

УСТИМЕНКО ЛЕСЯ МИКОЛАЇВНА

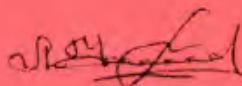
УДК 379.85

**РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ТУРИЗМУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ**

13.00.06 – теорія, методика і організація культурно-просвітньої
діяльності

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ-2001

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури і мистецтв України, м.Київ.

- Науковий керівник:** кандидат педагогічних наук, доцент,
КІРСАНОВ Володимир Володимирович,
Київський національний університет
культури і мистецтв, професор,
завідувач кафедри прикладної культурології.
- Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, доцент,
ЗВЕРЄВА Ірина Дмитрівна,
Християнський дитячий фонд,
координатор програм;
- кандидат педагогічних наук, доцент,
ГЕРАСИМЕНКО Людмила Петрівна,
Об'єднаний інститут при Національній Академії
Оборони України, доцент кафедри військово-
дипломатичної служби.
- Провідна установа:** Інститут проблем виховання АПН України,
лабораторія виховної роботи у закладах
інтернатного типу, м.Київ.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Докорінні зміни в економічному, соціальному, культурному, політичному житті України останнього десятиліття призвели до суттєвої трансформації туристичної галузі. Туризм в умовах переходу країни на засади ринкової економіки значною мірою комерціалізувався, відкрилися нові можливості для поїздок в зарубіжні країни, набув розвитку «елітарний» туризм, з'явилися нові форми дозвілля туристів, розширилась туристична інфраструктура відповідно до сучасних світових вимог.

Однак відкритими лишаються педагогічні аспекти туристичної діяльності, зокрема питання національного виховання молоді. Туристичні заклади більшою мірою орієнтуються на «прибуткові» форми дозвілля, а держава не в змозі у повному обсязі фінансувати культурно-просвітню діяльність. Пілотажне дослідження виявило функціональну обмеженість дозвіллевих програм з різних видів туризму, незадовільну практику планування туристично-екскурсійного обслуговування від досягнутого рівня, без урахування результатів наукових досліджень і даних соціологічних опитувань населення; недостатню компетентність організаторів туристичної діяльності в питаннях теорії і практики організації туристичного дозвілля, орієнтацію туристичної індустрії на потреби не стільки туристів, скільки самих організаторів туризму. Така ситуація актуалізувала необхідність розробки нових, адекватних сучасним соціокультурним умовам, теоретичних і практичних моделей організації культурно-просвітньої діяльності в галузі туризму.

В науці накопичено певний досвід дослідження даної проблематики, визначено концептуальні засади культурно-просвітньої діяльності як педагогічної системи (О.В.Сасихов, М.А.Аріарський), обґрунтовано її принципи, форми, методи (М.А.Аріарський, М.М.Поплавський, В.Є.Тріодін), розкрито виховні і рекреаційні можливості туризму (К.Д.Ушинський, І.П.Крип'якевич, С.Ф.Русова). Разом з тим, сьогодні увага науковців зосереджена переважно на економічних аспектах туризму, практично, відсутні фундаментальні дослідження з визначеної проблематики, не розроблено сучасної структурно-функціональної моделі культурно-просвітньої діяльності в туризмі. Туризм має значний просвітній потенціал – пізнавальні, виховні можливості, – але в сучасних соціокультурних умовах він реалізується явно недостатньо.

Суперечність між необхідністю вирішення даної проблеми і недостатнім її теоретичним осмисленням, як і практичною апробацією, обумовило **мету** дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити, і експериментально перевірити структурно-функціональну модель

реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму в соціокультурних умовах сучасної України.

Поставлена мета обумовила **завдання** дисертаційного дослідження:

- проаналізувати й узагальнити теоретико-методологічні засади системного дослідження туризму як соціокультурного явища і як галузі дозвілля, його культурно-просвітнього потенціалу;

- уточнити категоріальний апарат дослідження, науково обґрунтувати поняття «потенціал», «культурно-просвітній потенціал туризму», «реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму;

- визначити пріоритетні напрями культурно-просвітньої діяльності в туризмі;

- дослідити стан і основні проблеми організації туристичного дозвілля молоді;

- обґрунтувати педагогічні умови реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму;

- розробити і експериментально перевірити структурно-функціональну модель реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму в організації дозвілля молоді.

Об'єкт дослідження - організація дозвілля туристів.

Предмет дослідження - культурно-просвітній потенціал туризму в організації дозвілля молоді.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертаційна робота виконана в межах державних комплексних програм Міністерства культури і мистецтв України «Концептуальні напрями діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури» (Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.97 р. № 657) та «Культура. Просвітництво. Дозвілля» відповідно до загальної концепції розвитку Київського національного університету культури і мистецтв з удосконалення фахової підготовки спеціалістів у галузі культурно-просвітньої діяльності і є складовою комплексного дослідження проблем професійної підготовки спеціалістів – менеджерів міжнародного туризму, педагогів-організаторів дозвілля. Дисертаційне дослідження передбачене планом наукових досліджень кафедри прикладної культурології Київського національного університету культури і мистецтв у межах комплексної наукової теми «Інноваційні педагогічні і рекреаційні технології в галузі дозвілля» (Протокол №1 від 28 серпня 1999 р. засідання кафедри прикладної культурології Київського національного університету культури і мистецтв) і становить один із напрямків її дослідження.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених завдань у дисертаційній роботі застосовано загальнонаукові методи теоретичного та практично-пошукового дослідження (аналіз документів,

спостереження, опитування, інтерв'ю, експертна оцінка), за допомогою яких було зібрано дані для порівняльного аналізу результатів у контрольній та експериментальній групах і зроблені відповідні висновки.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше:

- узагальнено досвід роботи туристичних закладів з організації дозвілля молоді в соціокультурних умовах сучасної України;

- науково обґрунтовано систему понять: «потенціал дозвілля», «культурно-просвітній потенціал туризму», «реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму».

- розроблено та експериментально перевірено структурно-функціональну модель реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму в організації молодіжного дозвілля;

- обґрунтовано організаційно-управлінські і педагогічні умови удосконалення культурно-просвітньої роботи закладів туризму з молоддю.

Практична значущість дослідження полягає в розробці системи заходів культурно-просвітнього спрямування для організації дозвілля молодих туристів, їх впровадженні в діяльність туристичних фірм і організацій. Матеріали дослідження використано в авторських курсах «Основи туризму» для студентів спеціалізації «Менеджер міжнародного туризму» та «Організація туристичної діяльності» для студентів спеціалізації «Організатор-педагог культурно-дозвілдової діяльності» Київського національного університету культури і мистецтв (Акт про впровадження від 20.06.2000).

Результати дослідження було впроваджено у практику роботи туристичних фірм м. Києва - «Супутник Україна» (довідка № 306/02 від 15.07.98), «Сам Тур» (довідка №185 від 29.07.98), «Прем'єра Тур» (довідка № 22 від 12.05.2000).

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані туристичними фірмами і закладами для підвищення ефективності організації дозвілля туристів і для розробки власних концепцій іміджевої комунікації.

Апробація дисертаційного дослідження. Основні положення дослідження викладено у доповідях та виступах на Міжнародній науково-практичній конференції: "Актуальні проблеми формування професійної та гуманітарної культури сучасного спеціаліста" (Київ, 1994); науковій конференції викладачів та аспірантів Київського державного інституту культури "Культурно-просвітня діяльність в сучасних умовах" (Київ, 1994); науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу Київського національного університету культури і мистецтв "Підготовка менеджерів соціально-культурної сфери: деонтологічний підхід" (Київ, 2000).

Дослідно-експериментальними базами було обрано туристичні

фірми «Супутник Україна», «Сам Тур», «Альянс М», «Прем'єра Тур». Дослідженням було охоплено 46 керівних працівників туристичних фірм і закладів, 83 організатори дозвілля туристів, 859 клієнтів туристичних фірм і закладів.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано сім одноосібних наукових праць.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг дисертаційного дослідження – 185 сторінок основного тексту. Список літератури містить 214 найменувань, з них 9 – іноземною мовою, 16 таблиць складають 20 сторінок в тексті, 3 додатки складають 4 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито його наукову новизну і практичне значення, відображено його апробацію.

У першому розділі - «Теоретичні засади культурно-просвітньої діяльності в галузі туризму» - на основі історіографічного аналізу проблеми систематизовано теоретичні засади досліджуваної теми, обґрунтовано її категоріальний апарат, розкрито сутність культурно-просвітньої діяльності, її зв'язок з педагогікою дозвілля, визначено культурно-просвітній потенціал туризму.

У дисертації висвітлено теоретичні положення дозвіллезнавства, суттєві для розробки авторської моделі реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму в соціокультурних умовах сучасної України. Відзначено, що сучасне дозвілля потребує науково обґрунтованої соціальної регуляції (Ж. Дюмазельє, Ч. Гордон, Р. Келли, С. Паркер). Це, у свою чергу, актуалізує розвиток педагогіки дозвілля, завдання якої - пошук методів виховання відповідно до специфіки вільного часу. Обґрунтовано культурно-просвітню діяльність як педагогічну систему, визначено її суть, зміст, завдання і напрями досліджень (М.А. Аріарський, Д.М. Генкін, В.Є. Тріодін). Визначення дослідниками вікової категорії молодості як самоцінного періоду життя (С.М. Іконнікова, В.Т. Лісовський, В.І. Шаронов) дозволила акцентувати увагу на проблемах самої молоді в організації її дозвілля, сформулювати завдання, принципи, напрямки, методи педагогіки дозвілля підлітків і молоді (М.М. Поплавський, В.В. Кірсанов). На основі концептуальної ідеї про необхідність інтеграції рекреаційної та розвиваючої функцій дозвілля (М.А. Аріарський), в рамках якої розмежовуються поняття «рекреація», «дозвілля», «розваги», сформульовано положення, що культурно-просвітня діяльність може бути ефективною лише за умови такої функціональної інтеграції.

Обґрунтовано систему понять: «потенціал дозвілля», «реалізація потенціалу», «культурно-просвітній потенціал туризму». Відзначено, що поняття «потенціал» у науковій літературі інтерпретується у двох значеннях: стосовно особистості воно означає певну її здатність, що може бути реалізованою за відповідних умов; стосовно соціального об'єкта – іманентно йому властиву якість, що є невиявленою, «прихованою», нефункціональною, але за певних умов може стати функціональною (реалізованою). В останньому значенні дане поняття використовується в теорії дозвілля, вказуючи на проблему, що має бути вирішеною. «Реалізація потенціалу» – це процес «виявлення прихованого», процес набуття об'єктом певної міри функціональності. Регулювання цього процесу може здійснюватись у трьох стратегічних напрямках відповідно до специфіки вихідної проблеми (В.В.Кірсанов). Перший напрям – набуття об'єктом певної функціональності у процесі його природного розвитку; другий – цілеспрямоване створення необхідних умов для актуалізації даної функції у зв'язку з порушенням механізмів саморегуляції об'єкта; третій – перебудова функціональних механізмів регуляції об'єкта у зв'язку з тим, що існуючі регулятивні механізми не забезпечують бажаного результату. Таким чином, потенціали дозвілля – це ті його функціональні можливості, що існують «приховано», невиявлено, неактуалізовано (потенційно), однак можуть бути виявленими, актуалізованими (реалізованими) за певної його еволюції або (і) за допомогою спеціальних заходів.

Таке розуміння поняття «реалізація потенціалу» уможливило оперування поняттям «культурно-просвітній потенціал туризму», створюючи проблемне поле між умовами його реалізації та його актуальною нереалізованістю. «Реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму» розуміється як процес актуалізації (засобами культурно-просвітньої діяльності) виховної функції туризму, що в даних соціокультурних умовах є невиявленою у своїх можливостях.

Даний підхід дозволив розглядати туризм як складну соціально-культурну систему і як галузь індустрії дозвілля. Розкрито багатоаспектність дослідження туризму: матеріально-технічні передумови організації туристично-екскурсійної діяльності (А.П. Дубнов, В.В. Водзінська), чинники негативного впливу на розвиток туризму (Ю.А. Веденін, С.І. Попович), формуючий вплив туризму на ціннісні орієнтації особистості (В.Б. Сапрунова, В.Г. Герасименко, А.Т. Кирилов, В.І. Євдокименко, І.П. Гаврилишин, Й.Криппендорф, Х. Хофман, Х. Опашовські, К. Каспар, Х. Вайс, Р. Юнк), його культурно-просвітній потенціал, роль у формуванні світогляду підростаючого покоління (К.Д. Ушинський, І.П. Крип'якевич, І.Я. Франко, С.Ф. Русова). Визначено два підходи за регіональною ознакою: «західний» і «центральный» (назви умовні), які доводять плідність ідеї про необхідність інтеграції розважального, виховного і рекреаційного потенціалів дозвілля.

Зроблено висновок, що в педагогіці дозвілля і в теорії культурно-освітньої діяльності сформульовано базові теоретичні положення, що уможливають емпіричний аналіз досліджуваної проблеми. Центральне місце серед них належить положенням про культурно-просвітній потенціал туризму, про зумовленість стратегічних напрямів регуляції процесів реалізації цього потенціалу характером вихідної проблемної ситуації, про необхідність інтеграції рекреаційної, розважальної і розвиваючої (в т.ч. пізнавально-виховної) функцій в організації туристичного дозвілля.

У другому розділі - «Культурно-просвітня діяльність у контексті сучасних проблем організації туристичного дозвілля молоді» - визначено пріоритети культурно-просвітньої діяльності, проведено комплексний аналіз стану організації дозвілля молодих туристів.

Відзначено, що культурно-просвітня діяльність є складовою в системі виховання, тому цільові орієнтири цієї діяльності зумовлені тими суспільно-політичними змінами, що відбулися протягом останнього десятиліття в Україні. На основі аналізу державних документів визначено такі пріоритети культурно-просвітньої діяльності в туризмі: формування національної свідомості, знання культури та історії народу, виховання духовної культури особистості, утвердження принципів загальнолюдської моралі (туристична етика – позитивний характер поведінки, ставлення до культурних цінностей України і зарубіжжя), самореалізація, розвиток індивідуальних здібностей, формування екологічної культури особистості, гармонії її відносин з природою, формування здорового способу життя і дозвілєвої культури молоді як умови забезпечення її повноцінного фізичного розвитку, охорони і зміцнення здоров'я.

Здійснено комплексне дослідження стану туристичної галузі, завданнями якого було: виявлення соціокультурних механізмів функціонування туризму, що визначають стратегію вирішення досліджуваної проблеми; аналіз організації дозвілля молодих туристів, виявлення причин, що перешкоджають реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму; вивчення запитів молоді до туристичних послуг.

Дослідження показало, що молодь орієнтована більшою мірою на розважальні і спортивні дозвілєві заходи; що в Україні переважає виїзний туризм, а внутрішній попитом майже не користується; туристична культура та поінформованість туристів у питаннях екології, туристичної етики, національної і світової історичної та культурної спадщини залишаються на низькому рівні. Виявлено суттєві розбіжності між індивідуальними запитами туристів і стандартним туристичним продуктом. Лише 48% респондентів вважають організований туризм досить цікавим з погляду його змістовного наповнення; відчують себе

фізично зміцнілими (рекреаційний аспект) - 51%, а більш втомленими, ніж на початку відпустки - 6%. При розробці та проведенні екскурсійних програм не враховуються рівень культури, інтереси, запити молоді; оцінюють туристичне дозвілля загалом як "добре" - 30%, як "задовільне" - 60%, "незадовільне" - 10%. Організація і культурно-просвітній компонент дозвілля виходять за межі інтересів турфірм, що займаються переважно питаннями організаційно-побутовими; спостерігається надмірна залежність заходів від головної функції певного виду туризму, внаслідок чого й існують суто пізнавальні, розважальні або спортивні програми. Аналіз дозвіллевих програм переконав, що зміст дозвілля туристів не містить елементів новизни, а його організація здійснюється формально. Опитування працівників туристичних закладів довело, що більш як половина з них не зорієнтована на організацію дозвіллевих заходів культурно-просвітнього спрямування або взагалі вважають їх непотрібними. Серед причин, що гальмують реалізацію культурно-просвітнього потенціалу туризму, відзначаються його економічна неефективність, відсутність морального і матеріального стимулювання.

Дослідженням доведено, що культурно-просвітній потенціал туризму реалізується недостатньо, оскільки в сучасній організації туристичної діяльності порушуються базові, обґрунтовані теоретично і перевірені практикою закономірності культурно-просвітньої діяльності. Водночас практичне застосування цих закономірностей є проблематичним – вони не функціонують у сучасній системі туризму. З погляду теоретичного визначення трьох напрямів регуляції процесу "реалізації потенціалу" (Розділ 1) це означає, що реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму повинна здійснюватися за третім напрямом (позитивний результат повинен бути забезпечений в межах існуючих регулятивних механізмів соціально-економічної системи туризму), а підвищення ефективності власне культурно-просвітньої діяльності як педагогічної системи – за другим напрямом (поновлення порушених функціональних механізмів системи). У зв'язку з цим висловлено припущення про доцільність функціональної інтеграції двох визначених систем (культурно-просвітньої роботи як педагогічної системи і комерціалізованої системи туризму), що актуалізувало завдання визначення специфіки такої інтеграції, обґрунтування її теоретичних засад і виявлення функціональних механізмів.

У третьому розділі - «Структурно-функціональна модель реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму в організації дозвілля молоді» обґрунтовано теоретичні засади моделі, визначено організаційно-управлінські й педагогічні умови її реалізації, здійснено експериментальну апробацію.

У дисертації відзначається, що структурно-функціональна модель реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму включає такі

блоки: теоретична модель інтеграції (сутність, мета, принципи, структура, технологія розробки на її основі культурно-просвітніх програм); організаційно-управлінські умови її впровадження у практику діяльності туристичних фірм і закладів; педагогічні умови організації дозвілля туристів у контексті інтегративної моделі; система заходів для практичної реалізації моделі з урахуванням визначених умов; критерії і показники її ефективності.

Сформульовано основне теоретичне положення структурно-функціональної моделі: реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму (у контексті другого та третього напрямів «реалізації потенціалу») може бути забезпечена шляхом *інтеграції культурно-просвітньої діяльності у сучасну функціональну модель туризму (далі - «Інтегративна модель»)*. Сутність даного типу інтеграції полягає у такій *реорганізації* діяльності туристичних фірм і закладів *на основі усталених механізмів їх функціонування*, що забезпечує *вирішення завдань культурно-просвітньої діяльності*. Це обумовлює необхідність виявлення і застосування *недирективних стимулів заохочення туристичних фірм* (на рівні як керівництва, так і персоналу) до такої реорганізації.

Даний підхід дозволив сформулювати п'ять *принципів* «інтегративної моделі»: доповнення, недирективності, непротиворіччя, зацікавленості, поліфункціональності. Останній передбачає кілька типів функціональної інтеграції: тип А – інтеграція в одному заході виховних і економічних функцій; тип Б – інтеграція в одному структурному підрозділі установи (організації) кількох функціональних напрямів діяльності; тип В – інтеграція функцій дозвілля.

У контексті даного підходу здійснено структурний аналіз туристичних фірм (структурних підрозділів і напрямів їх діяльності), що діють, фінансуються, і можуть інтегрувати культурно-просвітні заходи. На основі наукових досліджень з проблем менеджменту, що визначають можливість і доцільність розподілу нових функцій між підрозділами відповідно до нових умов функціонування фірм, зроблено висновок, що така інтеграція може виглядати як *функціональна модифікація* напрямів і видів їх діяльності (інтеграція Б-типу).

Аналіз організаційних структур туристичних установ дозволив дійти висновку про доцільність функціональної інтеграції культурно-просвітньої діяльності з їх маркетинговою і рекламною діяльністю, включаючи і діагностичний аспект культурно-просвітньої практики в межах маркетингових досліджень туристичних установ, що не потребує суттєвих додаткових капіталовкладень. Теоретичною основою для інтеграції інформаційно-реklamного і просвітнього аспектів діяльності стало обґрунтування поняття «інформаційно-просвітньої діяльності», в межах якого рекламна діяльність культурно-дозвілєвих установ розглядається як *складова частина* інформаційної. Оскільки

«інформаційно-рекламна» діяльність здійснюється і фінансується туристичною фірмою чи закладом, то в межах «інтегративної моделі» завдання полягає в тому, щоб доповнити її просвітнім аспектом, підвищивши водночас результативність рекламної кампанії (принципи її поліфункціональності і зацікавленості). При цьому традиційний захід (форма) набуває нового змісту, бо коригується функціонально і для іміджево-рекламних завдань туристичних фірм, і для завдань культурно-просвітнього спрямування.

Відзначається, що така організаційна перебудова дозволяє розробити поліфункціональні дозвіллеві програми за інтеграцією А-типу, враховуючи різні етапи і типи взаємодії клієнтів з туристичними фірмами. Виокремлення двох напрямів культурно-просвітньої діяльності – робота з потенціальними туристами і робота з реальними туристами – дозволило розробити загальну схему реалізації «інтегративної моделі» на різних етапах взаємодії клієнта з туристичними фірмами і закладами (Таблиця 1).

У дисертації відзначається, що «інтегративна модель» може бути реалізована лише за певних організаційно-управлінських і педагогічних умов. Організаційно-управлінські умови є основою для структурно-функціонального впровадження «інтеграційної моделі» в діяльність конкретних туристичних фірм і закладів; педагогічні – основою ефективності власне дозвіллевих програм і заходів культурно-просвітнього спрямування.

Організаційно-управлінські умови: підвищення зацікавленості керівників туристичних фірм і закладів у впровадженні культурно-просвітніх програм і заходів; функціональна перебудова діяльності структурних підрозділів цих фірм і закладів у контексті інтегративної моделі; відповідні функціональні вимоги керівництва до персоналу; розробка і впровадження культурно-просвітніх програм відповідними структурними підрозділами і кадровим складом туристичних фірм і закладів за рахунок останніх; підвищення професійної компетентності працівників туристичних закладів в організації дозвілля молоді.

Педагогічні умови: цільова орієнтація організаторів туристичного дозвілля на пріоритети національного виховання; інтеграція пізнавально-виховної, рекреаційної і розважальної функцій в організації дозвілля туристів; переорієнтація дозвілля із споживацьких на творчі види діяльності; відповідність програм і заходів запитам молоді, їх установкам на функції дозвілля.

Таблиця 1

Реалізація інтегративної моделі на різних етапах взаємодії клієнта з туристичною фірмою

Етапи взаємодії клієнта з туристичною фірмою	Функціональне наповнення заходів туристичних фірм і закладів
РОБОТА З ПОТЕНЦІЙНИМИ ТУРИСТАМИ	
Організація власного дозвілля, визначення конкретного виду дозвілля	Популяризація туризму як виду відпочинку в засобах масової інформації, суспільних і благодійних акціях туристичної фірми чи закладу
Визначення мети туристичної подорожі за власною мотивацією	Розробка маршрутів, відповідно до певних сегментів туристичного ринку, популяризація їх в засобах масової інформації, суспільних і благодійних акціях туристичної фірми чи закладу
Вивчення реклами туристичних фірм	Культурно-просвітні заходи, що інформують про рекреаційні ресурси, сприяючи рекламній кампанії туристичної фірми
Вибір туристичної фірми	Формування туру відповідно до запитів потенційного туриста;
Відвідання обраної туристичної фірми	Розкриття можливостей туризму в культурно-просвітній діяльності фірми
Вивчення пропозицій туристичної фірми, ознайомлення з нормативно-правовими документами туризму ("Хартія туризму", "Закон про туризм", екологічні програми)	Формування бази туру та видів туру (пекідж-тури, інклюзив-тури), включення в контракти для туристів додатків із зобов'язаннями туристів виконувати вимоги правового, екологічного, етичного характеру; розробка культурно-дозвілєвих програм і заходів для туристів
РОБОТА З РЕАЛЬНИМИ ТУРИСТАМИ	
Укладання договору з туристичною фірмою, отримання "Пам'ятки туриста", де вміщена нормативно-правова та культурно-просвітня інформація для туриста	Підготовка кадрів для туру, проведення семінарів культурно-просвітнього характеру для працівників туристичного закладу, визначення конкретних культурно-просвітніх заходів щодо організації дозвілля туристів
Отримання замовлених туристичних послуг, ознайомлення з програмою культурно-дозвілєвих заходів та участь в них	Реалізація туру: проведення культурно-дозвілєвих програм і заходів для туристів згідно "Інтегративної моделі"
Пропозиції та побажання щодо поліпшення організації дозвілля туристів та культурно-просвітніх заходів туристичного закладу. Сприяння зростанню позитивного іміджу туристичної фірми	Аналіз якості отриманих туристичних послуг: заповнення анкет, співбесіди щодо організації туристичного дозвілля, побажання тощо; корекція турів і програм організації культурно-просвітніх заходів туристичних закладів
Реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму в організації дозвілля згідно з "Інтегративною моделлю" Формування банку даних потенційних клієнтів туристичного закладу	

У дослідженні здійснено експериментальну перевірку розробленої структурно-функціональної моделі з метою визначення її ефективності у трьох аспектах: організаційно-управлінському (інтеграція Б-типу – інтегрованість заходів культурно-просвітнього спрямування в організаційно-діяльнісну структуру туристичних закладів і фірм); функціональному (інтеграція А-типу – вирішення завдяки дозвілсьвим програмам і заходам “рекламно-іміджевих” і “культурно-просвітніх” завдань); організаційно-педагогічному (інтеграція В-типу – інтеграція пізнавально-виховної, розважальної і рекреативної функцій дозвілля).

Вирішення цих завдань обумовило визначення відповідних критеріїв дослідження. Згідно з визначеними завданнями було обрано три групи критеріїв ефективності “інтегративної моделі”.

Група 1. Організаційно-управлінські критерії – для визначення інтегрованості заходів культурно-просвітнього спрямування в організаційно-діяльнісну структуру туристичних закладів і фірм. Виокремлено два критерії: мотиваційний і поведінковий для двох організаційних рівнів: “управлінського” і “виконавського”.

Група 2. Організаційно-педагогічні критерії – для визначення відповідності дозвілєвих програм організаційно-педагогічним умовам, що є основою їх педагогічної ефективності (відповідність програм і заходів установкам туристів на функцію дозвілля, збалансованість пізнавально-виховної, рекреаційної і розважальної функцій в організації дозвілля туристів, зорієнтованість культурно-дозвілєвих програм на самореалізацію, різноманітність організаційних форм проведення дозвілля).

Група 3. Функціональні критерії – для визначення ефективності впровадження “інтегративної моделі” у плані інтеграції А-типу, відповідно до якої виокремлено дві підгрупи критеріїв:

3-а – критерії рекламно-іміджевої ефективності моделі, що виявляють ефективність інтеграції А-типу для вирішення рекламно-іміджевих завдань туристичних фірм і закладів (збільшення кількості клієнтів, кількість повторних звернень до послуг фірми чи закладу, сприяння позитивному іміджу туристичної фірми чи закладу, запити аналогічних програм);

3-б – критерії педагогічної ефективності моделі, що виявляють ефективність інтеграції А-типу для вирішення завдань культурно-просвітньої діяльності. Ці критерії згруповані за чотирма блоками:

- критерії сформованості знань – тезаурус туристів, знання історії та культури України, світової історії та культури, освіченість з питань здорового способу життя, з екології, з прав та обов’язків туристів, з питань туристичної етики;

- мотиваційно-регулятивні критерії – установка на пізнання, на рекреацію, на розваги, на самореалізацію;

- поведінкові критерії – структура дозвілля за видами діяльності, за функціями, самореалізація, етика туристичної поведінки.

- афективні критерії - “захоплення дозвіллям” (міра залучення до діяльності – Р.Чикзентміхалі), задоволення культурно-дозвіллевим заходом, організацією дозвілля під час туристичної подорожі в цілому, загальне самопочуття.

Експеримент здійснювався у три етапи.

Завданням першого етапу було встановлення позитивних контактів з керівництвом туристичних фірм і закладів з метою їх зацікавлення у впровадженні «інтегративної моделі» (принцип зацікавленості). Основним результатом першого етапу мало бути створення організаційно-управлінських умов для впровадження «інтегративної моделі».

На другому етапі здійснено аналіз структурних підрозділів і специфіки діяльності туристичних фірм і закладів; розроблено систему заходів відповідно до етапів взаємодії клієнтів і туристичних фірм (Таблиця 1). Програми проектувалися відповідно до конкретної ситуації з урахуванням ресурсного, матеріального і кадрового забезпечення.

Третій етап – впровадження програми (системи заходів), аналіз ефективності заходів з погляду їх культурно-просвітньої і рекламно-іміджевої ефективності як додаткового чинника зацікавленості керівників туристичних фірм і закладів у впровадженні “інтегративної моделі”.

У ході експеримента було створено дві експериментальні програми для роботи з потенційними і реальними туристами.

«Інтегруючими» заходами у роботі з потенційним туристом стали такі традиційні організаційні форми культурно-просвітньої діяльності, як: спеціальні радіо- і телепередачі, рубрики в туристичних періодичних виданнях про інформаційно- і розважально-пізнавальні матеріали з культури України та інших країн світу, з нормативно-правових, екологічних, етичних та інших питань організації туризму; благодійні акції, вікторини і конкурси інформаційно-рекламного і просвітнього спрямування, ток-шоу і зустрічі з цікавими людьми, відео- і друковані матеріали про негативні наслідки туристичної індустрії. Кожна з цих форм культурно-просвітньої діяльності була модифікована таким чином, щоб вона мала водночас позитивний рекламно-іміджевий ефект для туристичної фірми (принцип поліфункціональності). Рекламні матеріали туристичних фірм і закладів, у свою чергу, також були модифіковані за їх наповненням «культурно-просвітнім» змістом. Передбачалося, що таке «взаємне функціональне посилення» призведе до позитивних результатів як у культурно-просвітній діяльності, так і в іміджевій комунікації туристичних фірм і закладів.

У межах другого аспекту – робота з реальним туристом – дозвіллеві програми і заходи розроблялися на основі діючих функціональних класифікацій видів туризму, що дозволяють ефективно визначати попит і формувати ринок туризму, виробляти та реалізувати якісний туристичний продукт. Оскільки проведений аналіз показав, що у дозвіллевих програмах туризму порушено принцип інтеграції за В-типом, було зроблено припущення, що даного типу інтеграція не тільки ефективніше реалізує культурно-просвітній потенціал туризму, а й внесе позитивні зміни за критерієм «задоволення дозвіллям».

З урахуванням викладеного, на основі «інтегративної моделі» були функціонально модифіковані організаційні форми роботи з реальним туристом, переважно ігрові, що органічно поєднують розважальну, рекреаційну і пізнавальну функції і стимулюють творчі види діяльності: пізнавальні конкурси і вікторини, конкурси на кращий кросворд з туристичної тематики, самодіяльні конкурси-концерти, посвячення в туристи, екскурсії пізнавально-рекреаційного спрямування, ігрові заходи спортивного характеру. Згідно з принципом поліфункціональності, за інтеграцією В-типу, кожна з форм повинна інтегрувати рекреаційну, пізнавальну, розважальну функції, зрозуміло, з акцентом на певній провідній в кожному окремому випадку. До початку туристичної подорожі були також залучені форми, що створюють установку на морально-етичну складову поведінки туриста: підписання контрактів, що містять культурні і етичні вимоги до туриста; попередні бесіди з культури і етики (в цих бесідах обов'язково присутня тема внутрішнього туризму в Україні і рекреаційних зон України), ознайомлення з буклетами рекреаційних зон України, з Хартією та Кодексом туриста.

Здобуті в експериментальній апробації запропонованої моделі результати показали, що в експериментальних групах (порівняно з контрольними) спостерігається суттєве зростання значень за всіма групами критеріїв (Таблиця 2). З погляду педагогічної ефективності, у блоці критеріїв сформованості знань особливо зросли значення таких показників, як “володіння туристичною термінологією”, “знання екології”, “знання правових питань туризму і туристичної етики”. За поведінковими критеріями в експериментальній групі найбільша динаміка простежувалася за показниками “самореалізація” (включеність в творчу діяльність), “етика туристичної поведінки”; за афективними – “захоплення дозвіллям” і “задоволення організацією дозвілля у період туристичної подорожі”.

Таблиця 2

Динаміка ефективності реалізації структурно-функціональної моделі за педагогічними критеріями (узагальнені тренди %)

ГРУПИ:	КРИТЕРІЙ			
	сформованості знань	мотиваційно- регулятивні	емоційні	поведінкові
контрольна	+3,1	+3,4	+3,3	+4,8
експериментальна	+34,5	+15,3	+35,6	+60,6

Результати експеримента засвідчили також високу ефективність запропонованої структурно-функціональної моделі за управлінсько-організаційною групою критеріїв на управлінському рівні і незначну – на виконавському, що свідчить про недосконалість системи мотивації праці персоналу. Інтерес викликає обсяг відмінності між даними за мотиваційно-регулятивними і поведінковими групами критеріїв в експериментальній групі: показники мотиваційно-регулятивної групи зросли несуттєво порівняно з поведінковими. Це можна інтерпретувати як перевагу «зовнішньої», ситуативної обумовленості поведінки над «внутрішніми» (регулятивними) за рахунок власне організаційних чинників. Мотиваційно-регулятивна група критеріїв, що виявляє сформованість внутрішньої мотивації, має менший відсотковий тренд в експериментальній групі, а це означає, що «інтегративна модель» у даному випадку «спрацьовує» більшою мірою на рівні «зовнішньої» регуляції поведінки. Дана обставина вважається важливою, бо нормативно-регулятивний блок є не тільки детермінантою поведінки, а й результатом «інтеріоризації» останньої. Це вказує не стільки на недолік власне «Інтегративної моделі», скільки на обмеженість її дії у часі, тривалість туристичної подорожі. Таким чином, здобуті дані обумовлюють доцільність досліджень на новому цільовому рівні, а саме: розробки *цілісної концепції* реалізації культурно-просвітнього потенціалу дозвілля, в межах якої обґрунтовуються структурно-функціональні механізми інтеграції різних галузей дозвілля, включаючи туризм. Хоча дана проблематика виходить за межі теми дисертаційного дослідження, вона може розглядатися як один з аспектів її обґрунтування і розробки.

В цілому результати дослідження підтвердили ефективність запропонованої структурно-функціональної моделі реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму в організації дозвілля молоді.

Здійснене дослідження дозволило дійти таких **висновків**:

1. Системний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел показав, що в теорії і педагогіці дозвілля розроблені теоретичні засади організації культурно-просвітньої діяльності в туризмі, а саме: обґрунтовано концепцію культурно-просвітньої діяльності як

педагогічної системи; визначено суть і принципи педагогіки дозвілля; набула розвитку ідея інтеграції рекреаційної та розвиваючої функцій дозвілля в процесі його організації; обґрунтовано теоретичні положення про туризм як специфічну галузь дозвіллевої індустрії, про культурно-просвітній потенціал екскурсій і туризму, їх роль у формуванні світогляду підрастаючого покоління.

2. На основі теоретичного аналізу проблеми у дисертації обґрунтовано систему понять «потенціал», «потенціал дозвілля», «культурно-просвітній потенціал туризму», «реалізація культурно-просвітнього потенціалу». «Потенціал» розуміється як властивість об'єкта, яка є невиявленою, нефункціональною; «реалізація потенціалу» – як процес набуття об'єктом певної міри функціональності. Поняття «культурно-просвітній потенціал туризму» вказує на проблемне поле між можливістю реалізації його виховної функції і нереалізованістю в сучасних умовах. «Реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму» - це процес актуалізації (засобами культурно-просвітньої діяльності) виховної функції туризму, яка в даних соціокультурних умовах є недостатньо вираженою.

3. Дослідження стану і основних проблем організації дозвілля туристів виявило, що в Україні культурно-просвітній потенціал туризму реалізується недостатньо. Існує цінний теоретичний і практичний досвід вирішення зазначеної проблематики як у вітчизняній науці і практиці до 1990-х років, так і за кордоном, але він є нефункціональним в соціокультурних умовах сучасної України. Розробка відповідної структурно-функціональної моделі реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму можлива за умови інтеграції ряду теоретичних і практичних напрацювань в суміжних галузях, а саме - в теорії та історії культурно-дозвіллевої діяльності, педагогіці дозвілля та організації туристичної діяльності.

4. Пріоритетні напрями культурно-просвітньої діяльності в туризмі відбивають складові національного виховання, а саме: формування національної свідомості; виховання духовної культури особистості, утвердження принципів загальнолюдської моралі; розвиток індивідуальних здібностей, забезпечення умов самореалізації; формування екологічної культури; створення умов для повноцінного фізичного розвитку, здоров'я молоді і набуття нею знань і навичок здорового способу життя.

5. Реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму на сучасному етапі можлива за таких педагогічних умов: орієнтація установ, що займаються організацією туризму, на пріоритети національного виховання; інтеграція пізнавально-виховної, рекреаційної і розважальної функцій в організації дозвілля туристів; підвищення професійної компетентності працівників туристичних закладів в організації дозвілля

молоді; переорієнтація туристів; з споживацьких на творчі види дозвіллевої діяльності.

6. Реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму може бути здійснена на основі моделі «інтеграції культурно-просвітньої діяльності у сучасну функціональну модель туризму». Визначено три типи інтеграції: тип А) – інтеграція в одному заході виховних та економічних функцій; тип Б) – інтеграція одним структурним підрозділом установи (організації) кількох функціональних напрямів діяльності; тип В) – інтеграція функцій дозвілля. Принципи «інтегративної моделі»: доповнення, недирективності, непротиріччя, зацікавленості і поліфункціональності.

7. Інтегративна модель має два шляхи реалізації: робота з потенційним туристом і робота з реальним туристом, – які реалізуються на загальній концептуальній основі різними формами і методами. У роботі з потенційним туристом доцільна інтеграція за А- і Б-типами. Теоретичною основою для інтеграції за А-типом може бути поняття «інформаційно-просвітницька діяльність», обґрунтоване в теорії культурно-просвітньої діяльності. Доведено, що в роботі з реальним туристом ефективність культурно-освітньої роботи і психологічний показник «задоволення дозвіллям» зростає за умови інтеграції за типом В.

8. Ефективність культурно-просвітньої діяльності в галузі туризму може бути підвищена за умови формування цілісної концепції культурно-просвітньої діяльності, адекватної сучасним соціокультурним умовам в Україні, обґрунтування її як складової національної державної програми з виховання молоді, в межах якої необхідна розробка відповідних освітніх програм для спеціалістів організації туристичного дозвілля молоді, перегляд змісту, форм та методів діяльності закладів культури, освіти і туризму для усунення стихійності в його організації та вирівнювання на цій основі показників доступності туризму як форми раціонального відпочинку для молоді різного соціального статусу; популяризація туризму як ефективної форми відпочинку молоді; відродження та розвиток національного туризму відповідно до сучасних вимог та споживання його послуг молоддю; сприяння на цій основі національному вихованню молодого покоління, збереженню і розвитку вітчизняних туристичних ресурсів і туристичної індустрії в цілому; підготовка вітчизняних кадрів для туристичної індустрії на рівні сучасних вимог та міжнародних стандартів, фахівців з проектування культурно-дозвіллевих програм туризму.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем поставленої проблеми. Завданням подальшої наукової роботи має стати обґрунтування теоретико-методологічних основ інтеграції рекреаційної, розважальної і розвиваючої функцій організації дозвілля туристів, розробка цільових культурно-просвітніх програм для туристів;

здійснення міждисциплінарних досліджень з метою визначення соціальних, культурних, економічних механізмів регуляції туристичної діяльності; обґрунтування системи методичного забезпечення культурно-просвітньої діяльності та підвищення кваліфікації працівників туристичної індустрії.

Основні положення дисертаційного дослідження відображено в таких публікаціях автора:

1. Устименко Л.М. Проблеми туризму: соціокультурний аспект // Рідна школа. - 1999. - № 12. - С.30-33
2. Устименко Л.М. Формування дозвіллевої культури // Нова педагогічна думка // Наук.-метод. журнал. - 1999. - № 4. - С.72-75
3. Устименко Л.М. Пріоритети розвитку туризму в Західній Європі (друга половина ХХ ст.) // Рідна школа. - 2000. - № 4. - С.78-80
4. Устименко Л.М. Туризм і культура відпочинку – один із чинників формування світогляду молоді // Соціалізація особистості: Зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім.М.П. Драгоманова. - К.: Логос. - 2000. - Вип. 2. - С.3-10
5. Устименко Л.М. Творча діяльність як засіб формування гуманістичної культури молоді // Сучасні проблеми дозвіллевої діяльності: Зб. наук. стат. - Вип.1. - К.: КДУКіМ. - 1997. - С.123-129
6. Устименко Л.М. Професійна етика сучасного спеціаліста // Тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми формування професійної та гуманітарної культури сучасного спеціаліста». – Ч.1. - К.: КДТЕІ. - 1994. - С. 235-237
7. Устименко Л.М. Актуальні проблеми формування громадської думки та сучасні форми культосвітньої роботи в Україні // Тези доп. Наук. конф. викладачів та аспірантів КДІК «Культурно-просвітня діяльність в сучасних умовах». - К.: КДІК. – 1994. - С.52-55

Анотація

Устименко Леся Миколаївна. Реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму в організації дозвілля молоді. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія, методика і організація культурно-просвітньої діяльності. – Київський національний університет культури і мистецтв. – м. Київ, 2001

У роботі досліджено культурно-просвітній потенціал туризму, обґрунтовано пріоритети культурно-дозвіллевої діяльності в організації раціонального відпочинку молоді в соціокультурних умовах сучасної України. Обґрунтовано поняття “культурно-просвітній потенціал

туризму", визначено шляхи його реалізації. Розроблено й експериментально перевірено структурно-функціональну модель реалізації культурно-просвітньої діяльності в закладах туризму, яка забезпечує ефективну реалізацію культурно-просвітнього потенціалу туризму та його основних соціальних функцій і включає такі блоки: теоретична модель інтеграції (сутність, мета, принципи, структура, технологія розробки на її основі культурно-просвітніх програм); організаційно-управлінські умови її впровадження у практику діяльності туристичних фірм і закладів; педагогічні умови організації дозвілля туристів у контексті інтегративної моделі; система заходів для практичної реалізації моделі з урахуванням визначених умов; критерії і показники її ефективності.

Основні результати дослідження знайшли практичне застосування у діючій системі підвищення кваліфікації працівників закладів туризму і дозвілля по підготовці кваліфікованих кадрів для туристичної та дозвілєвої індустрії.

Ключові слова: дозвілля, туризм, молодь, культурно-просвітня діяльність, культурно-просвітній потенціал туризму, реалізація, структурно-функціональна модель, інтеграція.

Annotation

Ustimenko Lesya. The realization of cultural and educational potential of tourism in organization of leisure of the youth. – Manuscript.

The dissertation on competing a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences by speciality 13.00.06 – Theory, Methods and Organization of Cultural and Educational Activity. Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, 2001.

The dissertation is devoted to determination of the historical and theoretical preconditions for formation the tourism as social and cultural system, its modern state, tendencies of development. The main functions of tourism in the society and its influence on the individual's priorities related to leisure arrangement are under consideration. Status quo of the tourism in Ukraine, its peculiarities and main development trends are analyzed based upon quoted data of sociological research.

The social and cultural aspects of the realization of cultural and educational potential of tourism are revealed; the peculiarities and laws of its functioning are determined, the priority value of tourism among the other social and cultural institutions in organization of leisure of the youth, its integrated structure, and multifunctionality are convincingly proved; the principles, functions, among wthch are: recreational, cultural, educational, pedagogical and ecological; directions and technologies, models of cultural, educational and leisure activity of different types of establishments of tourism.

Key words: leisure, tourism, youth, cultural and leisure activities, cultural and educational potential of tourism, realization, structural and functional model, integrity.

Аннотация

Устименко Леся Николаевна. Реализация культурно-просветительного потенциала туризма в организации досуга молодежи. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.06 - теория, методика и организация культурно-просветительной деятельности. – Киевский национальный университет культуры и искусств. – г.Киев, 2001.

Диссертация посвящена определению туризма как социокультурного явления и отрасли индустрии досуга, его современному положению и тенденциям развития, особенностям и закономерностям функционирования. Убедительно доказано приоритетное значение туризма среди других социокультурных институций, его полифункциональность. Выявлена роль туризма как эффективной формы организации досуга, в которой реализуются основные социальные функции туризма: рекреационная, оздоровительная, культурно-просветительная, развлекательная. Проанализированы и выявлены ценностные ориентации туристической молодежи относительно проблем организации досуга. Определены приоритеты культурно-просветительной деятельности в туризме с целью организации рационального досуга населения и реализации государственной политики в области национального воспитания, экологического просвещения, утверждения принципов общечеловеческой морали и формирования на их основе гуманистического мировоззрения личности, повышения досуговой культуры населения, обеспечения развития способностей личности и условий самореализации с акцентом на активно-творческих формах проведения досуга. Обоснована система понятий «потенциал досуга», «реализация потенциала», «культурно-просветительный потенциал туризма». Реализация культурно-просветительного потенциала туризма рассматривается как процесс актуализации (посредством культурно-просветительной деятельности) воспитательной функции туризма, которая в современных социокультурных условиях Украины не в полной мере выявлена относительно своих функциональных возможностей.

В диссертационном исследовании разработана и экспериментально апробирована структурно-функциональная модель реализации культурно-просветительной деятельности в учреждениях туризма, которая позволяет создавать полифункциональные досуговые

программы для туристов, эффективные как в педагогическом аспекте, так и в плане содействия туристическим фирмам и учреждениям в решении задач их имиджевой коммуникации.

Структурно-функциональная модель реализации культурно-просветительного потенциала туризма включает такие блоки: теоретическая модель интеграции (сущность, цель, принципы, структура, технология разработки на ее основе культурно-просветительных программ); организационно-управленческие условия ее внедрения в практику деятельности туристических фирм и учреждений; педагогические условия организации досуга туристов в контексте интегративной модели; система мер по практической реализации модели с учетом определенных условий; критерии и показатели ее эффективности.

Доказано, что реализация культурно-просветительного потенциала туризма может быть обеспечена путем интеграции культурно-просветительной деятельности в современную функциональную модель туризма («Интегративная модель»). Сущность данного типа интеграции состоит в такой реорганизации деятельности туристических фирм и учреждений, которая обеспечивает решение задач культурно-просветительной деятельности на основе естественных механизмов их функционирования.

Интегративная модель имеет два направления реализации: работа с потенциальным туристом и работа с реальным туристом. Обоснованы организационно-управленческие и педагогические условия реализации данной модели, а именно: разработка целостной концепции культурно-просветительной деятельности, адекватной современным социокультурным условиям Украины; обоснование ее как необходимой составляющей национальной государственной программы по воспитанию молодежи; пересмотр форм, содержания и методов деятельности учреждений культуры, образования, досуга и туризма с целью ликвидации стихийности организации досуга молодежи и выравнивание показателей доступности туризма как формы рационального отдыха для молодежи с разным социальным статусом, популяризация туризма, возрождение и развитие национального туризма на уровне современных требований и мировых стандартов, сохранение и развитие отечественных туристических ресурсов, обеспечение эффективной работы туристической индустрии, подготовка квалифицированных кадров. Даны конкретные рекомендации для работников индустрии туризма и досуга, а также системы подготовки кадров для этих отраслей.

Ключевые слова: досуг, туризм, молодежь, культурно-просветительная деятельность, культурно-просветительный потенциал туризма, реализация, структурно-функциональная модель, интеграция.